

SÍDLIŠTĚ S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU V KORYČANECH (okr. KROMĚŘÍŽ)

Jiří Šmarda – Martin Hložek – Martin Kuča – Milan Vokáč

Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno, Muzeum Vysočiny, Jihlava

Lengyelský kulturní okruh představuje vrchol neolitického vývoje ve střední Evropě. Na Moravě byla vytvořena neobyčejně hustá sídelní síť, přičemž doklady osídlení této kultury se objevují i v do té doby málo obydlých oblastech. Lokalita v Koryčanech je situována z archeologického hlediska v poměrně neznámém, ale strategickém, prostoru mezi Chřiby a Ždánickým lesem. Sídliště přitahuje pozornost nejen svou, výše uvedenou polohou, ale i umístěním mezi oblastmi širšího prostoru Brněnska a Pomoraví, kde byl s velkou pravděpodobností poněkud odlišný vývoj lengyelské kultury. Jedná se o povrchovou, ale monokulturní lokalitu, dále je zajímavé její datování podle relativní chronologie a kamenná industrie.

1. Úvod

Lokalita „Kráví hora“ se nachází mezi osadami Blišice a Lískovec (k. ú. Koryčany; 2500 m severně od okraje obce Lískovec) na svahu nad pravým břehem bezejmenného potoka. Lokalita leží na svahu v nadmořské výšce 330–340 m klesající do inundačního terénu již zmíněného potoka. Celá plocha lokality je v dnešní době zemědělsky obdělávána. Podloží lokality tvoří spraš. Lokalita se z geomorfologického hlediska rozkládá v jižním okraji Chřibů, které geomorfologicky náleží oblasti Středomoravské Karpaty a subprovincie Vnější Západní Karpaty (Demek 1987).

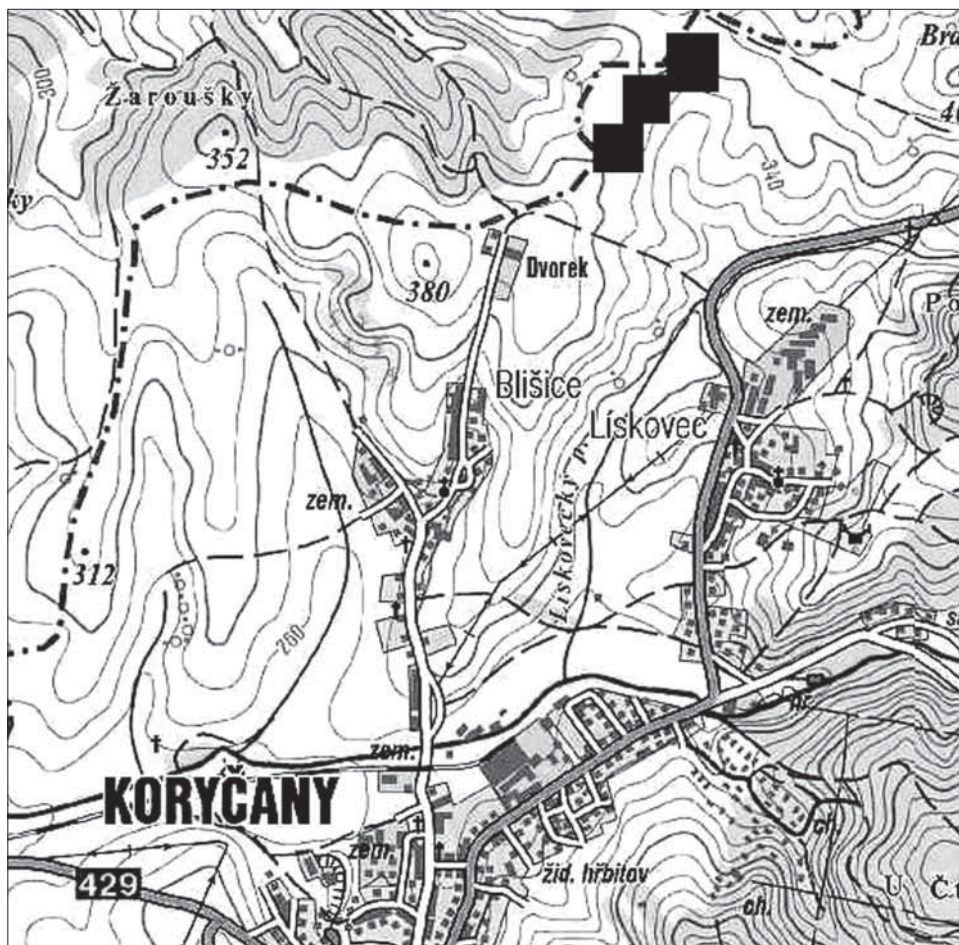
Lokalitu v devadesátých letech objevil amatérský archeolog Adolf Jurčička z Koryčan, který upozornil na nálezy sběratele Pavla Goldmana z Kyjova. Díky jeho informacím v roce 1999 poprvé lokalitu navštívil Martin Hložek. Povrchovou prospekci zde bylo zjištěno rozsáhlé sídliště kultury s MMK. Povrchové sběry zde byly prováděny v letech 1999–2002.

2. Rozbor nálezů

2.1 Keramika

Z Koryčan bylo k dispozici celkem 140 keramických jedinců. Bylo nalezeno 136 kusů nádob, dále 3 zlomky antropomorfní plastiky a jeden zvláštní keramický tvar. Vypovídací hodnotu mělo celkem 133 kusů. Ty byly zpracovány podle Numerického kódu moravské malované keramiky (Podborský–Kazdová–Košťálek–Weber 1977). Zrnitost keramické hmoty byla zjištěna u všech kusů. Nejvíce je zde keramiky zrnité (6), vyskytuje se v 39 %, druhou nejčastější je keramika středně zrnitá (4) s 31 %, za ní následuje se 16 % keramika hrubozrná (7), dále keramika jemnozrná s 8 %. Nejméně je keramiky plavené (1), zastoupené pouze 6 %. Nejčastěji se jedná o písčité ostrivo různé velikosti. Prakticky ve všech případech byla zjištěna též organická přísada v keramické hmotě. Přísada hnědě zbarvených minerálů železa (3) byla zjištěna ve 34 % případů. Původní barva těchto minerálů mohla mít i jiné odstíny. Vlivem vypálení či dlouhodobého uložení v zemi mohly získat odstíny hnědé. Nejčastěji se barvivo objevilo v keramické hmotě zrnité (21×), středně zrnité (9×) a hrubozrné (8×). Ve dvou případech se příměs barviva dala zjistit i v jemnozrné hmotě.

Nejčastější keramickou třídou, která se zde dala rozlišit, je třída hrnce (1) a jiné hrncovité tvary (2), ty se vyskytly dohromady 52×. Přílišná zlomkovitost souboru nedovolila bližší rozlišení typů nebo variant. Podobně je tomu i u ostatních tříd. Blíže se podařilo určit pouze některé druhy mís. Mísy (3) jsou druhou nejpočetnější třídou na této lokalitě. Mohou však mezi nimi být fragmenty mís na nožce (4). Ty se v tomto souboru daly postihnout pouze

1. Koryčany. Poloha lokality s vyznačenou plochou povrchových sběrů.

jako části den či nožek, zcela určitě jsou zde zastoupeny šestkrát. Ostatní zlomky byly posouzeny jako mísy. Ve 22 případech se dala rozlišit varianta mísy, v jednom případě pouze její typ. Nejčastějším typem je zde mísa s rozevřenými plecemi (330), která se v tomto souboru vyskytuje ve 13 případech. Nejčastější variantou je vyšší mísa s plecemi rozevřenými a prohnutými (331) – celkem šestkrát, dále s přímými rozevřenými plecemi (333) – 5×, po jednom fragmentu se vyskytla nižší mísa s rozevřenými přímými plecemi (337) a nerozlišitelný typ mísy s rozevřenými plecemi. Desetkrát se vyskytl typ mísy se souměrnými plecemi (320), které v polovině případů náležejí k variantě vyšší mísy s plecemi prohnutými a rozevřenými (321). Ostatní fragmenty se dají přiřadit po jednom kuse k variantám 323, 324, 325, 326 a 328. U jednoho kusu nešlo rozlišit, zda se jedná o dno menší misky či většího pohárku.

Další třídou, která se lze v souboru rozlišit, jsou jiné užitkové tvary – zde konkrétně naběračky (6). Do této skupiny náleží celkem 6 kusů. Jedná se o 5 kusů tulejí a výduť s částí tuleje a jednu výduť. Jednou se vyskytla tulej nasazená přímo (1) a 4× tulej nasazená šikmo (obr. 4:8, 9, 11, 12).

Poslední postižitelnou keramickou třídou jsou pohárky (5). Celkem jsou zastoupeny pět zlomky. V jednom případě nelze rozlišit zda se jedná o fragment misky či pohárku (obr. 4:3). Čtyři kusy jsou vyrobené z jemně plavené hlíny. V jednom případě byla použita jemnozrná keramická hmota a jednou i středně zrnitá keramická hmota s příměsí rozdrčeného hnědého

barviva (obr. 5:1). Ve dvou případech se na pohárcích vyskytla plastická výzdoba v podobě sovicí hlaviček (15) (obr. 4:1, 2). V jednom případě se na výduti pohárku vyskytla rytá výzdoba jednohrotým nástrojem. Z motivů by mohlo jít o část meandru (06) (obr. 4:4).

Z výzdoby jsou zde nejčastější plastické a účelové tvary (128–129). Ty se vyskytly celkem v 51 případech. Ve třech případech se vyskytla výzdoba rytá (04), v jednom případě dokonce v kombinaci s polokulovitým výčnělkem. Dvakrát se jednalo o výzdobu vhloubenou (03). Oba případy se vyskytly na okraji. Jednou se jednalo o mělké důlky, patrně vytlačované nějakou tyčinkou kruhového průřezu a jednou to byl nehtový vryp (obr. 4:5, 6). Malování se v tomto souboru nevyskytlo ani jednou, což je u povrchových sběrů obecně častý jev.

Nejčastějším typem výčnělku, který se zde objevil, je polokulovitý výčnělek (05), celkem zastoupený v 15 případech (obr. 6, 7, 9, 11). Druhou nejpočetnější třídou byly svisle protáhlé výčnělky (02), ty se objevily 12×. Tyto výčnělky jsou typické pro fázi Ib MMK (Košťurík 1979, 54). Za nimi následují v pěti případech soví hlavičky (15) (obr. 4:1 – 3). Soví hlavičky jsou sice typické pro mladší stupeň MMK, jejich vývoj se dá však zachytit už do fáze Ib (Košťurík 1979, 54). Jednou se vyskytl výčnělek asymetricky vystouplý (03) a jednou blíže neurčitelný typ (01). Devěkrát se zde vyskytují plná ucha (51) (obr. 3:1 – 5) Zbylých 8 kusů se řadí do třídy rohatých uch. Jeden exemplář lze zařadit pouze obecně mezi rohatá ucha (40) (obr. 4:13–16). V jednom případě se jedná o rohaté ucho stlačené (41). Nejvíce kusů (celkem 4) lze zařadit mezi rohatá ucha stlačená s otvorem (45). Poslední dva pak patří mezi rohatá ucha protáhlá s otvorem (46). Následující tabulka podává přehled o zastoupení jednotlivých plastických výzdobných a užitkových tvarů v tomto souboru.

Tab. 1. Koryčany. Plastické výzdobné a účelové tvary keramiky.

Plastické výzdobné a účelové tvary (128–129)		
Typ	Počet	Procentuální zastoupení
Výčnělky – obecně (01)	1	1,95
Svisle protáhlé (02)	12	23,5
Asymetricky vystouplé (03)	1	1,953
Polokulovité (05)	15	29,44
Soví hlavičky (15)	5	9,82
Rohatá ucha – obecně (40)	1	1,95
Rohatá ucha – stlačená (41)	1	1,95
Rohatá ucha – stlačená s otvorem (45)	4	7,84
Rohatá ucha – protáhlá s otvorem (46)	2	3,9
Plná ucha (51)	9	17,67
Celkem	51	100

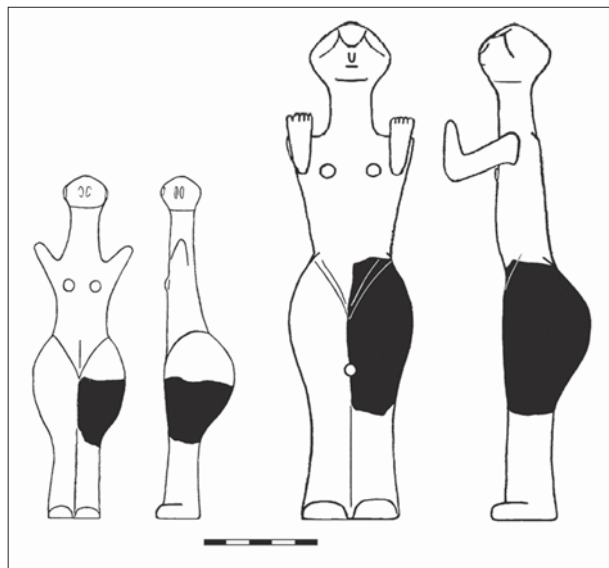
Posledním druhem výzdoby, který se zde vyskytuje, je rýsování. V prvním případě jde o fragment dna tenkostěnné misky. Tento kus je zdoben jemnou dvojistou linií. Z výzdobných motivů by se snad mohlo jednat o pruh (09) (obr. 4:10). Dalším kusem je část výdutě zdobené kombinací rýsované a plastické výzdoby (24). Na tomto fragmentu se vyskytl polokulovitý výčnělek (05), kolem kterého byl jednoduchou hrubou linií vyryt motiv oblouku (06) (obr. 4:7). Posledním kusem je zlomek výdutě pohárku (viz výše). Tyto fragmenty jsou důležité pro chronologické zařazení tohoto souboru do fáze Ib MMK. Rytí dvojhrotým nástrojem se sice vyskytuje průběžně ve fázích Ia i Ib, rytí jednoduchou tenkou i hrubou linií je však typické pro fázi Ib (Kazdová 1983, 123).

2.2 Figurální plastika

Velmi zajímavými nálezy, pocházejícími ze sídliště u Koryčan, jsou tři fragmenty figurální plastiky. Jedná se o dva zlomky hýždí a jeden zlomek nožky s částí hýždí. Největší je polovina hýždí relativně velké plastiky (obr. 6:4). Je vytvarována ze zrnité (6) keramické hmoty s organickou příměsí (9) a je vypálena rovnoměrně do šedooranžové barvy. Tento kus je 9,8 cm vysoký, 4 cm široký a 5,7 cm „hluboký“. Jedná se elipsovité tvar hýždí, typický pro fázi Ib MMK. Taktéž horizontální otvor přibližně nad koleny ukazuje na tutéž fázi (Podborský 1985, 74). Nelze však rozhodnout, o jaký typ plastiky šlo. S největší pravděpodobností se jednalo o typ maloměřický, boskovštejnský či jaroměřický. Spolehlivá je však datace do fáze Ib. Z dochované části plastiky je možné přibližně odhadnout její původní výšku podle výškového indexu pro plastiku MMK fáze Ib (Podborský 1985, 102). Pro hýždě odpovídá index přibližně 25 % výšky. Při výšce hýždí 7–8 cm se jedná o výšku 28–32 cm. Touto výškou se pak řadí k plastikám „větších“ rozměrů (251–350 mm) (Podborský 1985, 103).

Dalším jedincem je část sloupovité nožky, která přechází ve zlomek hýždí (obr. 6:2). Celý fragment je 7,4 cm vysoký, průměr nožky činí v nejužší části 2,5 cm. Tento kus je opět vyroben ze zrnitého materiálu s výraznou organickou příměsí (okem dobře pozorovatelné dutinky po vypálených zbytcích rostlin). V hýždích je dobře zřetelná dutina, která sloužila patrně pro odlehčení. Hýždě tak dostávají plášťovou stavbu se stěnou silnou kolem 12 mm. Nelze však přesně rozhodnout, zda se jednalo o jednu dutinu zahrnující celý objem hýždí, nebo zda byla rozdělena na dvě menší dutiny, jak uvádí Podborský (1985, 108). Původní velikost této plastiky odhadnout přesně nejde, ale pravděpodobně se jednalo o plastiku větších rozměrů. Sloupcovitá nožka by ukazovala na chronologické zařazení ještě do fáze Ia MMK, stejně tak i oblý tvar hýždí. Možné je však i chronologické zařazení na počátek fáze Ib, jak naznačuje ostatní materiál z tohoto sídliště (Podborský 1985, 70). Typologicky se může jednat o plastiku střelického či maloměřického typu.

Posledním kusem figurální plastiky je opět zlomek hýždí. Tento kus je z těchto tří nejmenší. Jeho výška je 4,1 cm, největší šířka 3 cm a „hloubka“ 4,5 cm (obr. 6:1). Keramická hmota, ze které je fragment vyroben, je o poznání jemnější než u předchozích dvou exemplářů. Podle

2. Koryčany. Pokus o rekonstrukci původní podoby figurální plastiky. Volně dotvořeno typickými znaky fáze Ib jako maloměřický a jaroměřický typ. Černě vyznačena dochovaná část.

Numerického kódu MMK se dá označit jako středně zrnitá (4). Vypálená hmota má na povrchu barvu oranžovohnědou, uvnitř je však tmavě šedá, což ukazuje na původně redukční výpal, který byl posléze změněn na výpal oxidační. Ve hmotě jsou patrné zbytky organických přísad. Pravděpodobně se jedná o typ hýždí elipsovitého tvaru, který se dá rámcově zařadit opět do fáze Ib MMK (Podborský 1985, 74). Budeme-li předpokládat, že se jedná o polovinu hýždí, jejichž celková výška může být přibližně 6 cm, pak podle výše uvedeného výpočtu mohla původní výška plastiky být kolem 24 cm. Tím by se řadila k plastikám „standardní“ výšky (121–250 mm). Typologicky

může opět náležet k plastikám maloměřickým, boskovštejnským či jaroměřickým. Bez znalosti provedení paží to nelze přesně rozhodnout.

Na obrázku č. 2 lze vidět pokus o ideální rekonstrukci prvního a třetího fragmentu hýždí do podoby celé plastiky. Dochované části byly volně dotvořeny typickými znaky fáze Ib. U menšího kusu byl zvolen typ maloměřický, u většího pak pokročilejší typ jaroměřický (starší typ mašůvecké plastiky).

2.3 Zvláštní keramický tvar

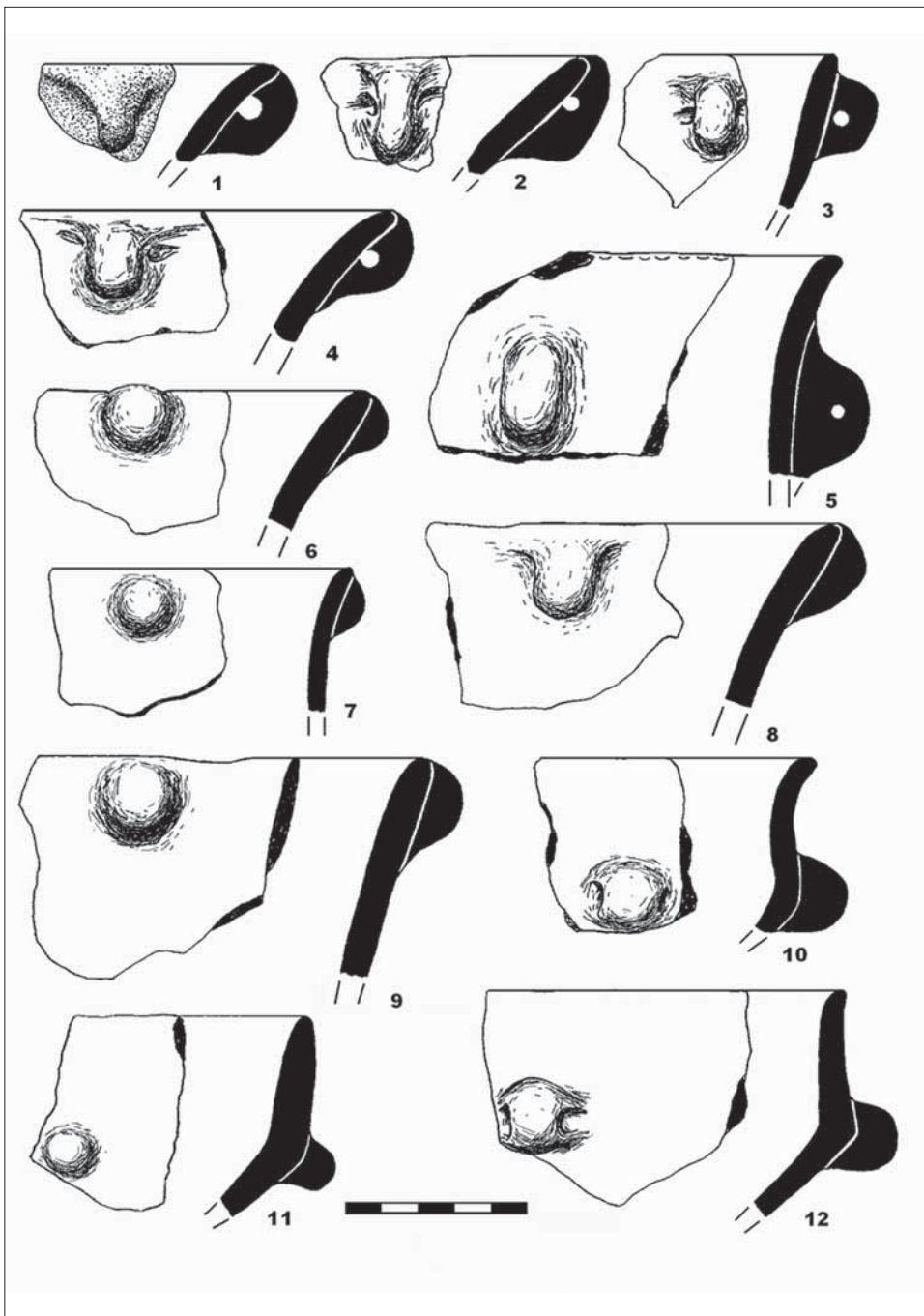
Na koryčanské lokalitě byl nalezen i doklad přítomnosti zvláštních keramických tvarů. Jedná se opět o zlomek, jehož rozměry jsou 3,1×3,2×1,8 cm. Z dochované části je však velmi obtížné postihnout orientaci tohoto předmětu (obr. 6:3). Je zhotoven z jemně plavené hlíny s organickými příměsemi. Výpal byl původně redukční (šedá vnitřní část), později byl předmět vystaven oxidačnímu ohni, což vytvořilo límec hnědooranžové barvy (několik mm až cm silná vrstva odlišně vypálené keramické hmoty při povrchu). Na předmětu je patrná zaoblená hrana a část lehce vypouklého povrchu. To by mohlo nasvědčovat přibližně kvadratickému tvaru s mírně vypouklými stranami. Na jedné straně je patrný zbytek ryté výzdoby. Mohlo by jít o pozůstatek meandrovité nebo klikatkovité ryté výzdoby. Jako možná interpretace se nabízí „kvádry“ či „oltářiky“ – plně keramické předměty neznámého účelu (podle Numerického kódu třída 754). Vzhledem k malé velikosti tohoto kusu by se předmět dal interpretovat i jako keramické závaží (třída 941/942). Jemně plavená hlína, ze které byl předmět vyroben, však nasvědčuje interpretaci jako „kvádrů“ nebo „oltářiků“ (Kovárník 2003, 201).

2.4 Broušená kamenná industrie (BKI)

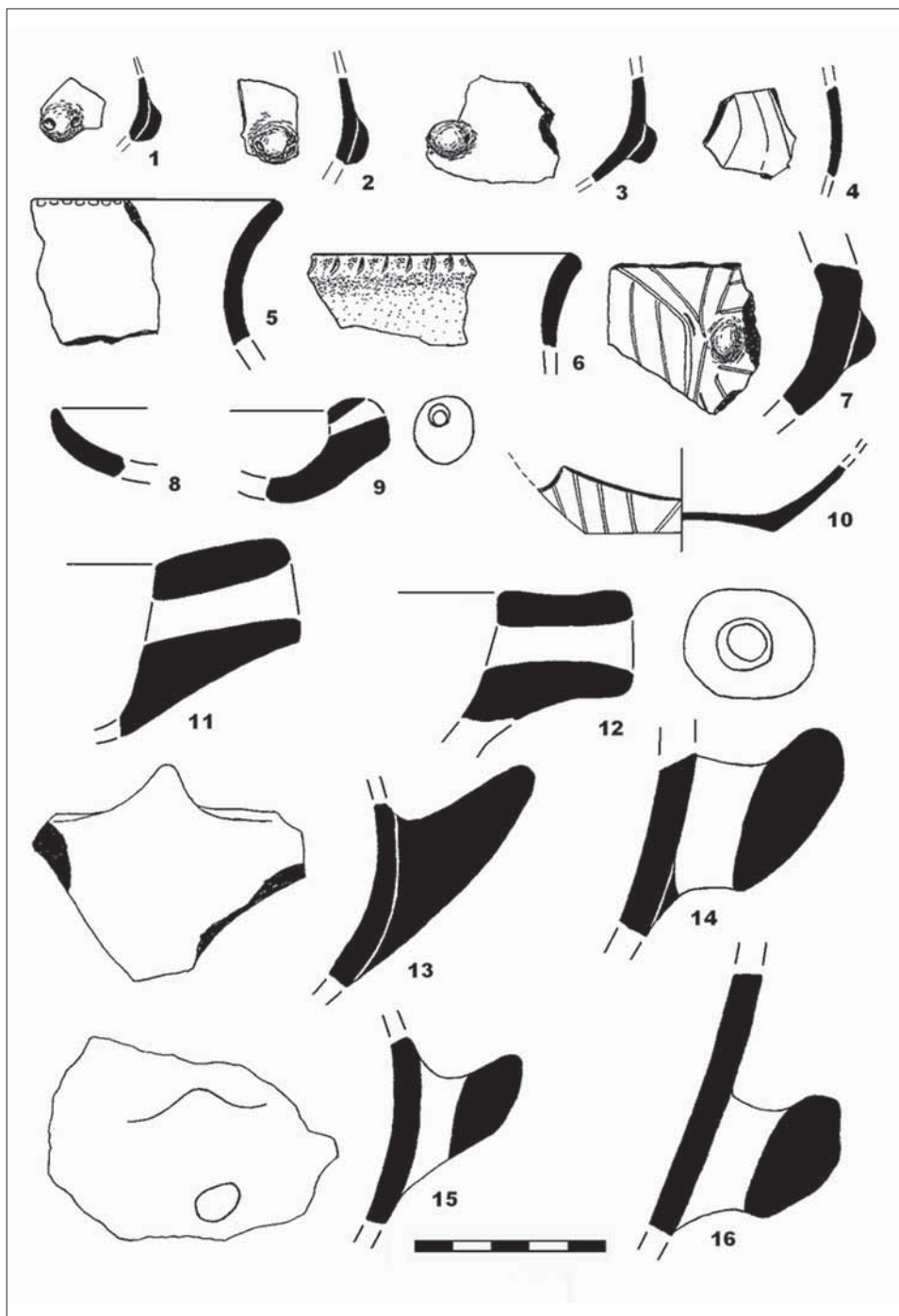
Broušená industrie včetně výrobní složky čítá celkem 45 kusů. Velikost nástrojů je běžná střední až menší bez předdimenzovaných kusů a s jediným miniaturním tvarem – broušenou „čepelí“. Nejčastějším tvarem, který se na zdejších sídlištích vyskytuje, jsou sekerky a jejich zlomky (obr. 7:1–7). Celkem se jedná o 24 kusů, což představuje 53,3 % z celkového počtu BKI. Také na jiných neolitických sídlištích se sekerky vyskytují jako nejčastější broušený tvar – Těšetice–Kyjovice u Znojma (Vokáč 2005), Bylany u Kutné Hory (Pavlů a kol. 1991). Nejčastějším typem sekerky pak byla sekerka s mírně i výrazně trapézovitým nárysem a s oválným až zaobleně obdélným příčným průřezem. Tento typ sekerek tvořil celkem 11 kusů (45,8 % z celkového množství sekerek). Další rozlišitelnou třídou pak byly čtyři sekerky s obdélným nárysem a s oválným příčným průřezem a jeden kus přechází až k obdélným klínkům (16,6 % ze všech sekerek). Zbýlých 9 kusů se dá bohužel pouze rámcově přiřadit k sekerkám bez možnosti jejich bližší tvarové determinace. Tvar ostří v nárysu je nejčastěji mírně obloukovitý – konvexní (75 %), jen ojediněle se objevuje i téměř rovné a nebo naopak výrazně obloukovité ostří. Sekerky byly zhotoveny zejména ze zelené břidlice typu Želešice.

Pouze dvěma kusy, vyrobenými ze ZB typu Želešice, je zastoupena skupina klínků (4,4 %). Jeden z nich je zachován z poloviny a má zaobleně obdélný příčný průřez s hrotitým týlem, tedy tvar vyskytující se běžně na lokalitách kultury s MMK. Druhý klínek s obdélným příčným průřezem je dokonce reutilizace z původně většího kusu broušeného nástroje – sekeromlatu? (obr. 8:2).

Druhou nejpočetnější třídou jsou vrтанé nástroje – mlaty a sekeromlaty (obr. 7:9–12). Také na lengyelské lokalitě Těšetice–Kyjovice tvoří podstatnou část kamenné industrie (Vokáč 2005). Sekeromlaty jsou zastoupeny celkem 11 fragmenty běžných trojúhelných typů, což představuje 24,4 % celkového množství BKI. Ve čtyřech případech šlo o týlové partie se zbytky provrtu, přičemž týl je v nárysu zaoblený či šikmo ukončený. Ve dvou případech jde o britové partie menších sekeromlatů trojúhelníkového nárysu. První z nich byl vyroben z metabazitu tmavě zelené barvy se skvrnami a šmouhami, tedy z kvalitní a atraktivní suroviny. Dosud však nebyl bezpečně nalezen zdroj této suroviny (sdělení A. Přichystal, 2006). Materiál

3. Koryčany. Plastická výzdoba na keramice.

4. Koryčany. 1-3 – výčnělky typu sokoly hlavičky; 4, 7, 10 rytá výzdoba; 8, 9, 11, 12 zlomky naběraček; 13-16 rohátá ucha.

sekeromlatů je vůbec odlišný od sekerek, neboť mimo ZB typu Želešice a blíže neurčené metabazity se objevil i prachovec, fonolit(?) a dioritový porfýrit. Z rozpoznávaných tvarů příčného průřezu sekeromlatů byly zaregistrovány: zaobleně čtvercový až zaobleně obdélný příčný průřez (50 %), obdélný a nepravidelný až mírně plankonvexní příčný průřez.

Výrobu kamenných broušených nástrojů na této lokalitě dokládají dva kompletní polotovary sekerek a snad i zlomek dalšího polotovaru, vše zhotovené ze želešické břidlice. Tvoří 6,6 % z celkového množství BKI. Jeden z nich je polotovar subtilní trojúhelné sekerky s obloukovitým ostřím a s hrotitým týlem připravený k broušení. Jeho povrch je již značně navětralý (obr. 8:8). Druhý kus je polotovar masivní trapezovité sekery. V průběhu obíjení do finálního tvaru však došlo k odlomení větší části kamenné hmoty. Polotovar byl poté i kvůli skrytým vadám odhozen jako nepotřebný odpad (obr. 8:6). Třetím kusem je malý zlomek neurčeného polotovaru. Malé procento polotovarů ukazuje spolu s použitou surovinou ze vzdálenějších zdrojů na typicky spotřebitelskou osadu s občasnou výrobou finálních nástrojů z polotovarů.

Celkem čtyřikrát se objevil tak poškozený broušený artefakt, že jej nebylo možné spolehlivě typologicky zařadit (8,8 %).

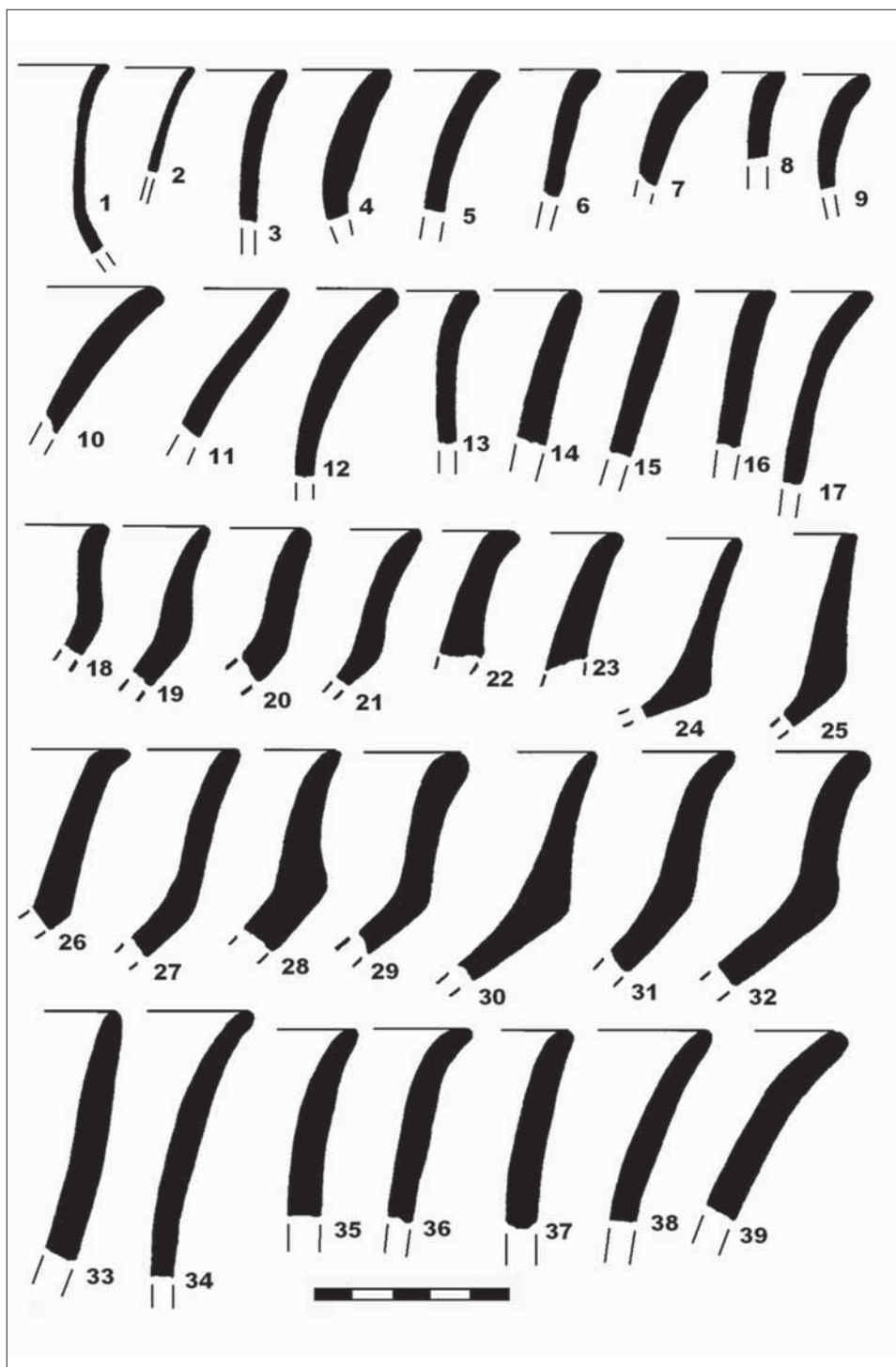
Broušené kamenné artefakty se dochovaly ve velice fragmentárním stavu. Z celého souboru jsou kompletně zachovány mimo dva polotovary jen dvě menší trapézovité sekerky (8,8 %). Také na ostatních neolitických sídlišťích je kamenná industrie velmi fragmentární a jak dokazují výsledky studia BKI ze zahluobených objektů v Bylanech u Kutné Hory, v Těšeticích-Kyjovicích a v Popůvkách u Brna, není destrukce artefaktů způsobena zemědělsko-technickou činností na polích (např. orbou), ale téměř vždy došlo k jejich destrukci již v pravěké době (Palečková a kol., v tisku). Někdy se tak mohlo stát při běžných pracovních úkonech a artefakt praskl v místě největšího namáhání, jindy jsou však doloženy i bulbované úštěpy a čepele a také retušované kusy dokládající záměrnou destrukci broušených předmětů za účelem praktickým, ale hlavně neutilitárním. Sekeromlaty jsou prasklé zvláště v „citlivém“ provrtu, zatímco sekerky mívají spíše ulomený tyl (obr. 7:2, 7, 8), který po přelomení sekerky zůstal vězet v dřevěném či parohovém násadci, zatímco břitová partie odpadla.

Pozoruhodné jsou též reutilizace poškozených nástrojů pomocí znovuybroušení či pomocí oštípání zjištěné celkem 5× (8,8 %). V jednom případě se dokonce jedná o sekerku obitím a osekáním upravenou na „drasadlo“ (obr. 8:3). Dalším typem reutilizace jsou dva klínky drobných rozměrů vybroušené asi ze zlomků větších nástrojů – sekeromlatů (obr. 8:1, 2). Tyl větší sekerky byl druhotně používán jako otloukač. Posledním případem reutilizace je zlomek BKI, na kterém bylo vytvořeno ostří neznámé funkce a artefakt je vlastně typologicky čepel (obr. 8:4). Všechny reutilizace byly vytvořeny na artefaktech vyrobených původně ze ZB typu Želešice.

V Koryčanech se nachází několik druhů kamenných surovin broušené industrie v souboru o celkovém počtu 45 kusů. Jednoznačně dominují suroviny z brněnského masívu z primárního výskytů v jižním a západním okolí Brna (zdroje 40 – 50 km daleko od sídliště). Z nich převládá chlorit-aktinolitická zelená břidlice ze Želešic u Brna. S celkem 28 kusy představuje 62,2 % z použitých surovin. Materiál se na sídlišťích kultury s MMK na jižní a střední Moravě vyskytuje zcela běžně právě od fáze Ia–Ib kultury s MMK a jeho obliba trvá až do konce uvedené kultury (Přichystal 2000; Kuča–Vokáč, 2008). Nejčastěji byly z této suroviny vybrušovány trapezovité sekerky. Dva zlomky sekeromlatů jsou zhotoveny z dioritového porfýritu brněnského masívu (4,4 %) a může k nim patřit i další zlomek sekeromlatu, u něhož však určení suroviny inklinuje až k vulkanitu – fonolitu? Všechny tyto vyřelé horniny se s oblibou od nástupu kultury s MMK používaly na vrtané nástroje, jak to ostatně dokládá i materiál z Koryčan.

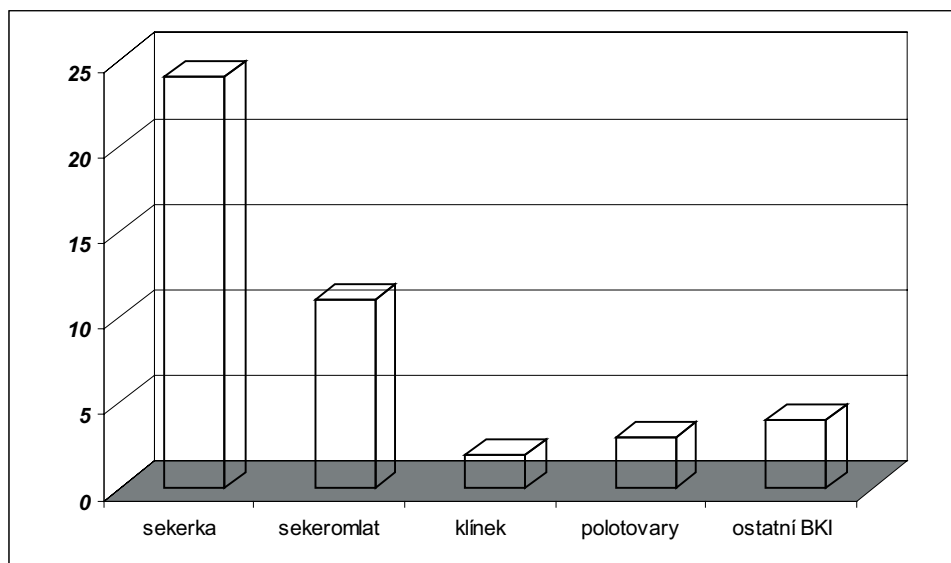
Další skupinou surovin jsou metabazity (zelené břidlice až jemnozrnné amfibolity) bez bližšího rozlišení a dosud neznámé provenience (6 kusů – 13,3 %). Surovina možná souvisí se dvěma zlomky broušené industrie vybroušenými z metabazitů, pocházejícími s největší pravděpodobností z horního Pojizeří v severních Čechách (4,4 %). Právě metabazit typu

5. Koryčany. Okraje nádob.

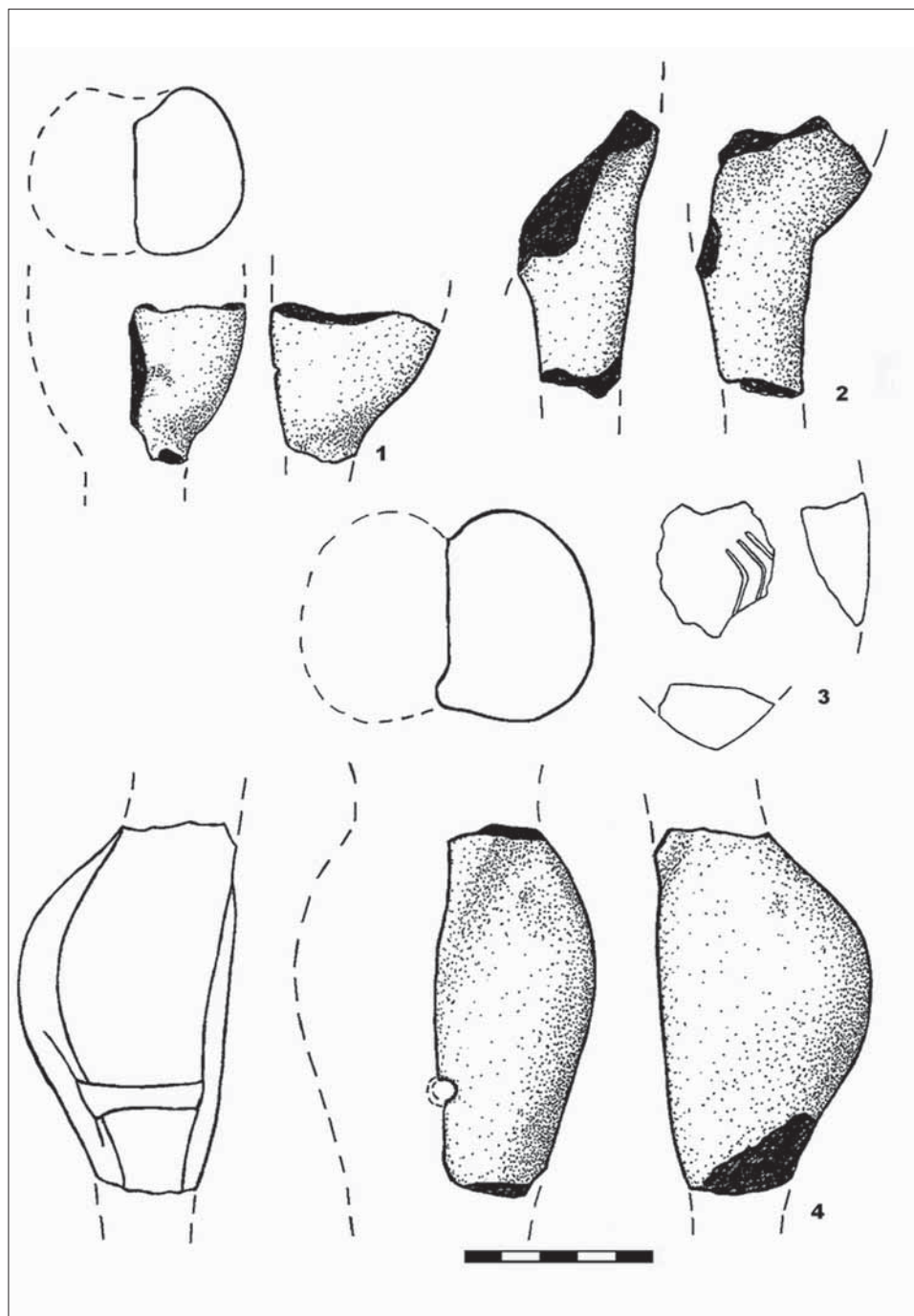
Graf. 1. Koryčany. Základní typologická skladba broušené kamenné industrie.

Pojizeří ze zdrojů ve vzdálenosti přes 200 km hrál významnou roli ve výrobě broušené industrie od kultury s LnK do nejstarší fáze kultury s MMK a sídliště v Koryčanech ukazuje pak na dobu jeho výrazného ústupu v průběhu kultury s MMK. Z ostatních surovin se dvakrát vyskytl metaprachovec pocházející asi z kulmu Nizkého Jeseníku či z Dražanské vrchoviny. Vzdálenost primárních zdrojů prachovce je minimálně 25 km od sídliště.

Tab. 2. Koryčany. Suroviny a tvary kamenné broušené industrie.

	Polotovar	Sekerka	Sekerka	Sekerka	Sekeromlat	Klínek	Ostatní	Celkem	%
	+ odpad	obdélná	trapezovitá	ostatní			BKI		
ZB typu Želešice	3	2	9	10	3	2	3	32	71,1
Metabazit Pojizeří?		1			1			2	4,4
metabazit - ZB			2		3		1	6	13,3
Dioritový porfýrit					2			2	4,4
Prachovec		1			1			2	4,4
Fonolit?					1			1	2,2
Celkem	3	4	11	10	11	2	4	45	100

6. Koryčany. 1, 2, 4 – figurální plastika; 3 zvláštní keramický tvar.

2.5 Ostatní kamenná industrie (OKI)

Ostatní kamenná industrie tvoří kolekci 4 kusů a je doplněna jedním přirozeným zlomkem křemene. Malé množství ostatní kamenné industrie oproti souborům získaným ze zahloubených objektů je velmi výrazné a souvisí s menší atraktivností a nápadností OKI při povrchových průzkumech a s rychlým zvětráním některých artefaktů exponovaných delší dobu v ornici – např. brousků.

Velice zajímavý je větší křemenný valoun diskovitěho tvaru upravený na otloukač. Po většině obvodu je totiž obitý až odštipaný a na jedné ploše má výrazně vyhlazený a vyleštěný, pravděpodobně rostlinnými kyselinami „naleptaný“ povrch (obr. 8:7). Artefakty s lakovým leskem (analogický srpovému lesku = „sickle gloss“) jsou známé z neolitických sídlišť jen vzácně a ukazují snad na roztrhání nějakých rostlin či úpravu jiných organických látek. Dalším zajímavým artefaktem, který naopak s největší pravděpodobností dokládá výrobu keramiky, je hrncířská čepel (hladítko). Tento kus má ledvinovitý tvar a na celém jeho povrchu jsou patrné drobné jemné rýžky, nejvíce však na nejmenší, pracovní ploše. Vyroben byl z menšího valounku usazené horniny - jílovce (obr. 8:5). Neméně zajímavým kusem z kolekce kamenné industrie je polovina diskovitěho valounu světle zelenavě patinovaného serpentinitu, který byl v čerstvém stavu černý. Pocházet by mohl z diskovitěho mlatu, ale spíše se jedná o primární valoun, který pravěcí lidé upravili po celém povrchu vyhlazením a vyleštěním až do vysokého lesku (obr. 8:9). Stejný zlomek serpentinitového uměle obroušeného valounu je doložen ze sídliště kultury s MMK fáze Ia/Ib v Popůvkách u Brna (Palečková a kol., v tisku). Otázkou zůstává funkce takovýchto předmětů, které však určitě nebyly používány k hrubému otloukání a obrušování a k podobným činnostem. U jednoho předmětu nelze s jistotou rozhodnout, zda se jedná o otloukač či o přirozený valoun. Jako surovina posloužila blíže neurčená křemitá hornina.

Suroviny pro zhotovení ostatní kamenné industrie byly získávány ponejvíce z lokálních a regionálních zdrojů. Sem náleží valoun křemene získaný snad v okolních štěrcích. Stejněho původu může být i valoun jílovce, který však může také pocházet i z Dražanské vrchoviny. Jen serpentinit dokazuje dálkové kontakty či vzdálenou směnu suroviny v rámci pravěkých komunit. Zdroje serpentinitů jsou sice na západní Moravě, ale jako pravděpodobnější zdroj se zdá být oblast Horního Slezska („Sobótka“). Uvedená surovina se v rámci kultury s MMK objevuje jen naprosto výjimečně a zatím jen ve skupině ostatní kamenné industrie

2.6 Štípaná kamenná industrie (ŠKI)

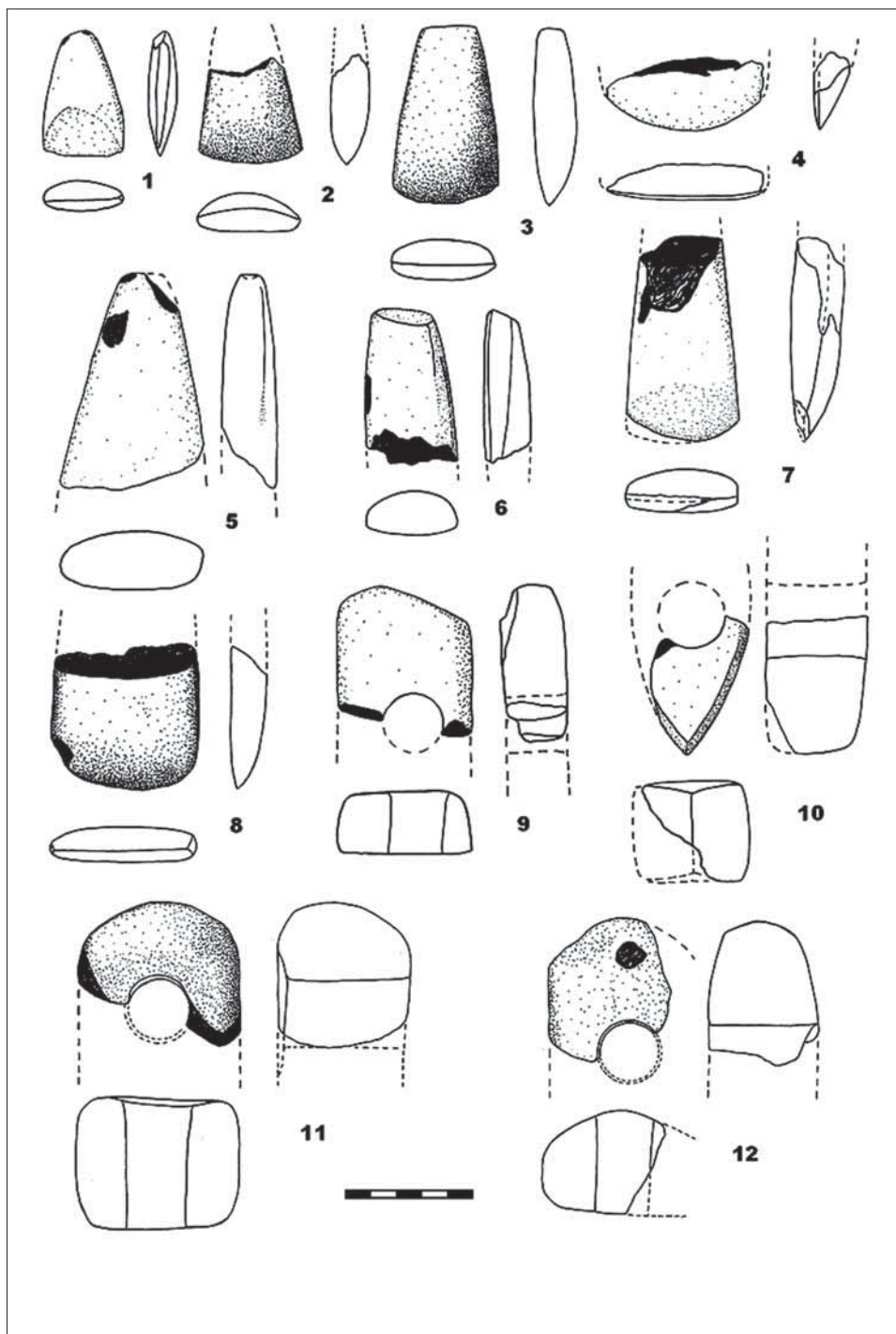
Na této lokalitě bylo nalezeno celkem 132 kusů kamenné štípané industrie. Do MMK s určitostí nepatří 7 kusů. Zbýlých 125 kusů pravděpodobně náleží do kultury s MMK.

Nejvíce zde zastoupenou surovinou byl silicit krakovsko-čenstochovské jury (SKČJ). Se 47 kusy představuje 37,5 % zde použitých surovin. Za ním následují s 21 kusy (16,8 %) SGS a lokální rohovec. V 10 případech se jednalo o rohovec typu Olomučany/Boršice (8 %). Po sedmi kusech byl determinován obsidián a čokoládový silicit (5,6 %). Ostatní druhy čítaly pouze 2 kusy – rohovec typu KL I a spongolit, po 1 kusu rohovec typu KL II a radiolarit. Přepálené a nerozlišitelné artefakty se vyskytly v 6 případech. Přehled jednotlivých surovin a typologických tříd, na jejichž výrobu byly použity, zobrazuje graf 2.

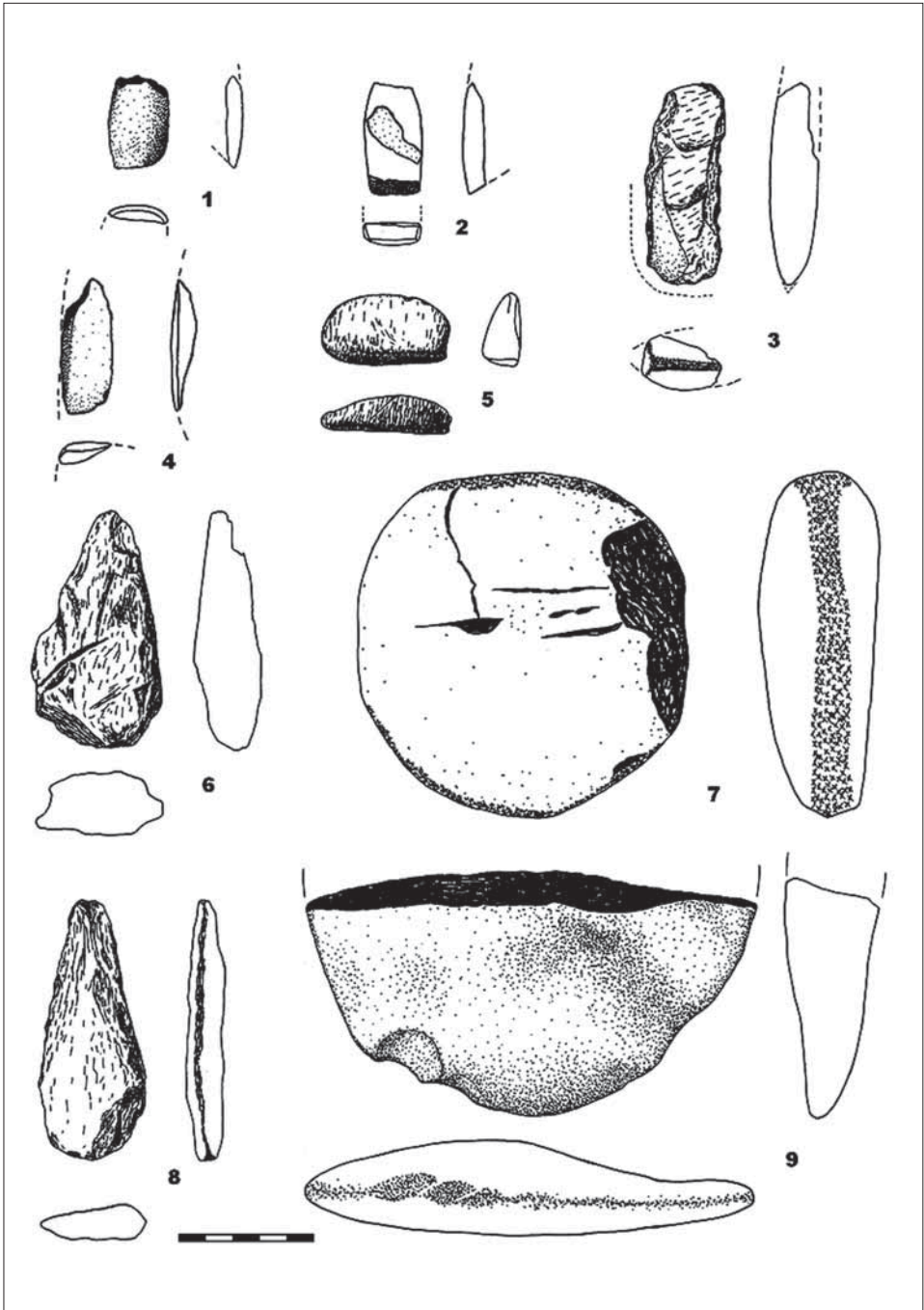
Výrobu ŠKI na této lokalitě dokládají jádra. Těch bylo zastoupeno 10 kusů. V jednom případě se jednalo o reziduum čepelového jádra, sekundárně upravené na drasadlo. To bylo vyrobeno ze spongolitu. Ve 4 případech se jednalo o nepravidelná úštěpová jádra vyrobená ze SKČJ nevalné kvality. Dvěma kusy byla zastoupena drobná čepelová obsidiánová jádérka. První z nich bylo určeno jako jednopodstavové (obr. 9:11) a druhé se změněnou orientací. Kolekce dále poskytla jedno jednopodstavové čepelové jádro a jedno nepravidelné úštěpové jádro z rohovce typu Olomučany/Boršice, reziduum úštěpového jádra z místního rohovce a jedno čepelové jádro se změněnou orientací z deskovitěho spongolitu (obr. 9:17).

Největší počet artefaktů v souboru představují úštěpy (68 ks; 54,4 %). Nejvíce jich bylo zhotoveno ze SKČJ (18) a z lokálního rohovce (17). Za nimi následoval SGS (12) a typ

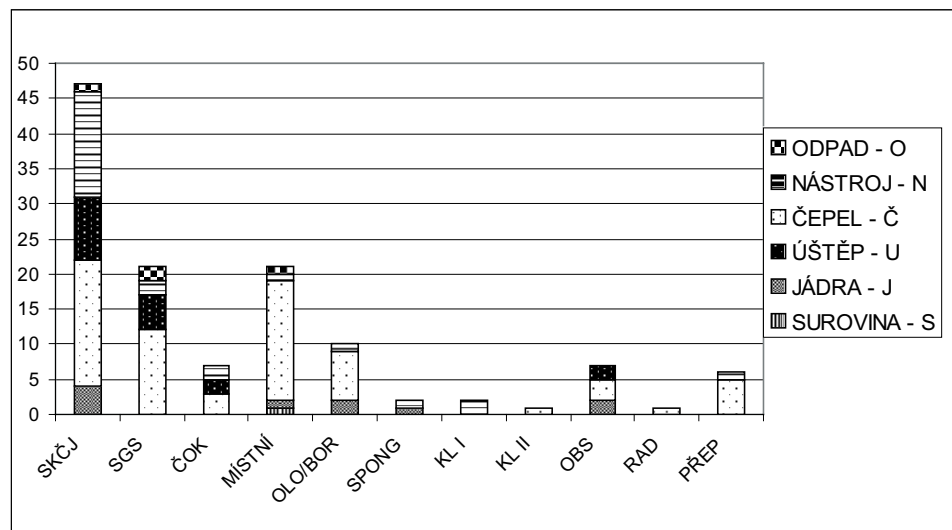

7. Koryčany. 1-7 – sekerky a jejich části; 9-12 sekeromlaty.

8. Koryčany. 1-4 - reutilizace; 5 - hrnčířská čepel; 6, 8 - polotovary seker; 7 - otloukač/roztěrač; 9 - vyhlazený serpentinitový valoun.

Graf. 2. Poměr surovin a typologických tříd ŠKI v Koryčanech.

Olomučany/Boršice (7). Po třech kusech bylo obsidiánu a čokoládového silicitu. Jednou se vyskytl též radiolarit.

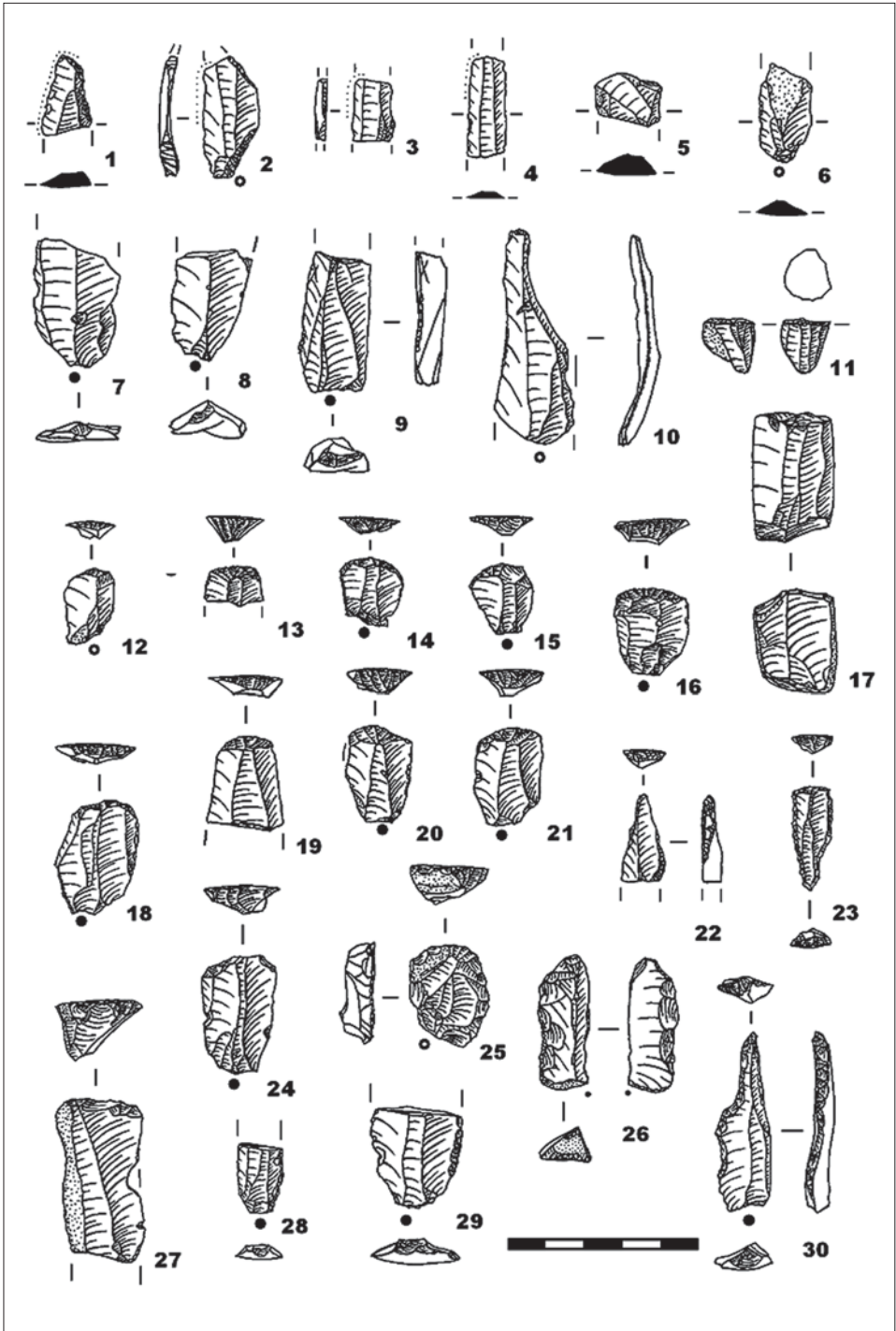
Dalším polotovarem pro výrobu nástrojů jsou čepel. Tato třída se zde vyskytla celkem 18x. Většinou však šlo pouze o zlomky čepelí. Největší počet představují opět čepel vyrobené ze SKČJ (9). Pět čepelí a jejich zlomků bylo z SGS. Dva kusy byly z obsidiánu. Posledním materiálem pro jejich výrobu byl čokoládový silicit. Na jedné z nich se vyskytl „srpový“ lesk (obr. 9:4).

Celých 20 % zde nalezených kusů tvořily nástroje. Ve třech případech na nich byl patrný lesk (obr. 9:1-3). Nejvíce jich bylo vyrobeno opět ze SKČJ (15). Nejpočetněji zastoupenou třídou byla škrabadla (12), v polovině případů ze SKČJ. V 9 případech šlo o škrabadla čepelová, ve dvou případech o nehtovitá a jednou to bylo okrouhlé škrabadlo, vyrobené z rohovce typu KL I (obr. 9:25). Soubor dále sestává z laterálních retuší (5 ks), vrtáků ze SKČJ (2 ks; obr. 9:22, 30), drasadel (2 ks) a jednoho segmentu, který zde byl použit jako součást srpu (přítomnost lesku) (obr. 9:2). V posledním případě šlo o kombinovaný nástroj. Byla to kombinace škrabadla, vrtáku a oboustranné laterální retuše (obr. 9:23). Přehled nástrojů je v následující tabulce.

Poslední třídou, která se zde vyskytla, je surovina a odpad. O odpad šlo v případě malých úštěpů, vyrobených z SGS (2×), po jednom z SKČJ a lokálního rohovce.

Tab. 3. Zastoupení tříd nástrojů v Koryčanech.

	SKČJ	KL I	SGS	ČOK	SPONG	Místní	OLO	PŘEP	Celkem
Škrabadlo	6	1	2	2			1		12
Drasadlo		1			1				2
Příčná retuš	1								1
Laterální retuš	4					1		1	6
Vrták	2								2
Segment	1								1
Kombinovaný	1								1
Součet	15	2	2	2	1	1	1	1	25

9. Koryčany. 1-4 – čepel s leskem; 5, 6 – úštěpy z obsidiánu; 7-10 – čepel; 12-16, 18-21, 24, 25, 27 – škrabadla; 11, 17 – jádro; 22, 30 – vrtáky; 23 – kombinované škrabadlo s vrtákem a ibilaterální retuší; 26, 28, 29 – laterální retuše.

3. Závěr

Povrchová prospekce v Koryčanech – trati „Kráv hora“ přinesla informace o dosud neregistrovaném sídelním areálu kultury s moravskou malovanou keramikou. Povrchovými sběry bylo získáno hojné množství materiálu včetně zlomků keramických plastik. Sídlště je perspektivní z hlediska další povrchové prospekce, případně vzorkování objektů, protože lokalita je monokulturní. Podle keramického materiálu i skladby kamenné industrie sídlště datujeme do staršího stupně MMK a to do fáze Ib (podle relativní chronologie). Navíc se podle dosavadních znalostí jedná o jedno z nejvýhodnější položených sídlště této fáze (Kazdová–Košťurík–Rakovský 1994; Vaškových 2006).

Lokalita v Koryčanech poskytla velmi zajímavý soubor kamenné industrie. V broušené kamenné industrii je patrná silná vazba na brněnské zdroje, štípaná kamenná industrie se však váže na exploatační oblasti převážně severského původu, podobně jako v Pomoraví, ale na Brněnsku je poněkud odlišná situace (srov. Kuča 2008). Důležitým zjištěním je spolehlivá průkaznost využívání dosud neznámých (ale logicky očekávatelných) zdrojů lokálních rohovců v neolitu (v paleolitu srov. Škrdla 2005).

Získaný materiál zásadně rozšířil poznatky o oblasti, kde rozšíření kultury s MMK nebylo doposud spolehlivě prokázáno a lze do budoucna počítat s nárůstem pozitivních případů osídlení lidem s MMK (srov. Šmarda 2007).

Tento příspěvek vznikl díky grantu GAČR 404/05/H527.

Literatura:

- Demek, J. (ed.), 1987: *Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny*. Academia, Praha, 1987.
- Kazdová, E., 1983: *K vybraným chronologickým znakům kultury s MMK*. SPFFBU E 28, 113–126.
- Kazdová, E.–Košťurík, P.–Rakovský, I., 1994: *Der gegenwärtige Forschungsstand der Kultur mit mährischer bemalter Keramik*. In: International Symposium über die Lengyel-Kultur 1888–1988. Brno–Łódź, 131–155.
- Kovárník, J., 2003: *Odraz duchovního světa v materiální kultuře MMK*. Další zvláštní keramické typy. In: Lutoský, M. (ed.) *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí*, Praha, 171–205.
- Kuča, M., 2008: *Exploitation of raw materials suitable for chipped stone industry manufacture in the Moravian Painted Ware Culture in the Brno region*. Přehled výzkumů 49.
- Kuča, M. – Vokáč, M., 2008: *Exploitation of rocks for polished stone industry from the Brno Massif, South Moravia (Czech Republic)*. In: Přichystal, A.–Krmníček, M.–Halavínová, M. (eds.), *Petroarchaeology in the Czech republic and Poland at the beginning of the 21st century*. Brno–Wrocław, 95–109.
- Palečková, O. – Kuča, M. – Vokáč, M., v tisku: *Nové poznatky z neolitického sídlště v Popůvkách, okr. Brno-venkov*, In.: Sborník „Otázky neolitu a eneolitu našich zemí“, Rosice u Brna 2005.
- Pavů, I. – Rulf, J. – Hoffmannová, A. – Hoffmann, V. – Popelka, M. – Přichystal, A., 1991: *Stone industry from the Neolithic site of Bylany*. PA 82, 277–365.
- Podborský, V. – Kazdová, E. – Košťurík, P. – Weber, Z., 1977: *Numerický kód moravské malované keramiky*. Brno.
- Podborský, V., 1985: *Těšetice–Kyjovice II. Figurální plastika lidu s moravskou malovanou keramikou*. Brno.
- Přichystal, A., 2000: *Stone raw materials of the Neolithic-Aeneolithic polished artefacts in the Czech republic: The present state of knowledge*. In: Contributions to the Geology and Petrology of Crystalline Complexes, Krystalinikum 26, 119–136.
- Šebela, L. – Vaškových, M. – Makowicz-Paliszot, D., 2002: *Príspevek k poznání staroneolitického osídlení Nechalína, okr. Hodonín*. In: Cheben, I.–Kuzma, I. (eds.): *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2001*, Nitra, 363–374.
- Škrdla, P., 2005: *The Upper Paleolithic on the Middle Course of the Morava River*. Dolnověstonické studie 13, Brno.
- Šmarda, J., 2007: *Nové lokality s moravskou malovanou keramikou na jižním okraji Chřibů*. Rkp. bakalářské dipl. práce na FF MU, Brno.

- V a š k o v ý c h, M., 2006: *Vývoj osídlení středního a severní části dolního Pomoraví v neolitu a na počátku eneolitu*. Rkp. disertační práce na FF MU. Brno.
- V o k á č, M., 2005: *Předběžné výsledky studia broušené a ostatní kamenné industrie z Těšetic-Kyjovic (okres Znojmo)*. In.: Kuzma, I.–Cheben, I. (eds.), *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2004* Nitra, 351–358.

Bc. Jiří Šmarda (n. 1983) pracuje v Ústavu archeologie a muzeologie FF MU, Brno. Ve své bakalářské diplomové práci se zabýval lengyelským osídlením jižního okraje Chřibů.

Mgr. Martin Hložek (n. 1977) pracuje v Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brně. Autor se zabývá archeometrií, petroarcheologií, industriální archeologií, experimentální archeologií, keramikou a traseologií.

Mgr. Martin Kuča (n. 1979) je odborným pracovníkem Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brně a zaměřuje se na problematiku neolitu, zejména lengyelskou kulturou, kamennou industrií a sídelními strategiemi neolitu.

Mgr. Milan Vokáč (n. 1978) z Muzea Vysočiny Jihlava se zabývá kamennou industrií, archeologií středověku až novověku.

A Settlement with Moravian Painted Ware Culture in Koryčany (District Kroměříž)

A b s t r a c t

A surface prospecting in Koryčany - land lot „Kráví Hora“ brought information of up to yet unregistered settlement area of the culture with Moravian Painted ware culture. The surface collections have yielded an abundance of material including fragments of pottery artifacts. The settlement site remains promising for further surface prospectings, or perhaps sampling of objects, because the locality is monocultural. Based on the pottery materials as well as the composition of stone tools, the settlement can be dated to the older phase, specifically the phase Ib (according to a relative chronology). Moreover, according to the current knowledge, this is one of the easternmost settlements of this phase (Kazdová–Košťuřík–Rakovský 1994; Vaškových 2006).

The Koryčany site has also yielded a very interesting set of stone tools. The polished stone tools show strong ties to the sources of Brno, while the splintered stone tools tie to exploitation areas of mostly Northern origins. An important find was the reliable proven usage of hitherto unknown (but logically expectable) sources of local hornstone in Neolithic (regarding Paleolithic, cf. Škrdla 2005).

The acquired material has extended the knowledge on an area where the spread of the Moravian painted ware culture has not yet been reliably proven. In the future, more positive cases of settlements belonging to this culture can be expected here (cf. Šmarda 2007).

Siedlung mit Kultur der mährischen bemalten Keramik in Koryčany (Bez. Kroměříž)

Z u s a m e n f a s s u n g

Die Oberflächenprospektion in Koryčany – Lage „Kráví hora“ (Kuhberg) – lieferte Informationen über ein bisher nicht registriertes Siedlungsareal der Kultur mit Mährischer Bemalter Keramik (MBK). Durch Oberflächenensammlungen wurde eine Fülle von Material zusammengetragen, einschließlich Bruchstücke von Keramikplastiken. Die Siedlung ist im Hinblick auf eine weitere Oberflächenprospektion ggf. auf eine Musterbestimmung der Objekte vielversprechend, da es sich um eine monokulturelle Fundstätte handelt. Gemäß dem Keramikmaterial und auch der Zusammensetzung der Steinindustrie wird die Siedlung von uns in die ältere Stufe der MBK und in die Phase Ib datiert (gemäß der relativen Chronologie). Überdies handelt es sich den bisherigen Funden nach zu urteilen um eine der am östlichsten gelegenen Siedlungen dieser Phase (Kazdová–Košťuřík–Rakovský 1994; Vaškových 2006).

Die Fundstätte in Koryčany lieferte eine sehr interessante Gruppe Steinindustrie. In der geschliffenen Steinindustrie ist die starke Bindung an Brünner Quellen offenkundig, die gespaltene Steinindustrie ist jedoch mit Abbaugebieten verbunden, die überwiegend nördlicher Herkunft sind. Eine wichtige Feststellung ist die zuverlässige Nachweisbarkeit der Nutzung von bisher unbekanntem (logischerweise jedoch zu erwartenden) lokalen Hornsteinquellen im Neolithikum (im Paläolithikum vgl. Škrdla 2005).

Das entdeckte Material erweiterte die Kenntnisse über ein Gebiet, in dem die Verbreitung der Kultur mit MBK bislang zuverlässig nicht nachgewiesen werden konnte, und man kann in Zukunft mit einem Anstieg positiver Fälle einer Besiedelung durch das Volk mit MBK rechnen (vgl. Šmarda 2007).